Josef URBAN **Poslední tečka za Rukopisy**

Autor literatury faktu sedí v šerém koutě rukopisného oddělení Národní knihovny. Přemýšlí. Oknem nakukuje odpolední sluníčko a v jeho paprscích, díváš-li se ze stínu, se neúnavně honí částečky prachu. Světelné skvrny si pohrávají na oblýskaných lavicích, šisují jejich tmavý lak do matného zlata, avšak až na dno vrypů a důlků, kudy se vpily do dřeva celé generace inkoustových tůněk a navždy obarvily tu na modro, tu na černo jeho letokruhy, se nedostanou.

Jakýsi nadšenec mučí v nedalekém domě trubku a venku na ulici hrkotá život, vesele hučí a mele si svou. Autor literatury faktu se rozhlíží po řadách knih, jež jsou vyřízené na policích jako vojáci. Mají svou vůni, mají svou disciplinu. Čekají, až je autor povolá do služby, až si k nim, skrčen za komínkem ohmatanych svazků, pod lavicí tajně přivoní.

Stokrát díky za ty knihy!

Autor, hledač pravdy, jak sám sebe s hrdostí nazývá, zachytil ve vzduchu závan něčeho nového, lákavého, vzrušujícího. Nechybí mu chuť do práce, neboť vstal dnes časně a k bílé kávě si namazal chleba máslem, pěkně tlustě, jak to má rád a jak mu krajíce mazávala maminka. Radostně si ořeže tužku, olízne ji a dychtivě ji přiloží na vrchní světlemodrou linku prvního hladkého žlutobílého polodřevitého papíru A4 v bloku za 16 Kč, na krycím listě ozdobeném barevnou fotografií krátkosrstého jezevčíka.

„Co už víme," píše na první řádku mistr literatury faktu a zve nás, abychom si s ním zopakovali pár základních skutečností.

16. září 1817 navštívil šestadvacetiletý vzdělanec Václav Hanka (* 10. června 1791) královédvorský děkanský kostel za účelem prohlídky šípů, pozůstatků husitského tažení na město. Střely byly uloženy ve velké skříni při zdi sklepa, a v této almaře, jak to dosvědčil místní kaplan (nebo též za ní, či dokonce na ní, jak potvrdily další přítomné osoby, blíže neurčené), nalezl Hanka soubor pergamenových odřezků, hustě popsaných jazykem připomínajícím latinu a budícím v mladé mysli zvědavost. Když nález vynesli s kaplanem na světlo, shledali, že se nejedná o latinu, nýbrž o starou češtinu. Obsahoval dvanáct pergamenových lístků (12 cm × 8 cm) a dva proužky. Ukázalo se, že jde o pozůstatek ze dvou desetilistových sešitků; z prvního se zachovalo sedm lístků, z druhého pět. Nález napovídal, že původně mohlo být v souboru na sto padesát básní, složených většinou v desetislabičných verších. Objevitelé měli v rukou pouhý zlomek: šest epických básní, šest básní lyrických a dvě lyrickoepické. *Rukopis královédvorský* (RK) byl na světě.

Epické básně RK jsou tyto: O velikém pobití (jinak zvaná též Záboj), O vítězství nad Vlasavem (neboli Čestmír a Vlasav), O pobití Polanov (neboli Oldřich), O pobití Sasíků (neboli Beneš Heřmanov), O velikých bojech křesťanů s Tatary (neboli Jaroslav) a O slavném sědání (neboli Lubor a Ludiše).

Lyrické básně byly původně bez názvů. Těmi následujícími je opatřil jejich objevitel: Kytice, Jahody, Růže, Žežulice, Opuštěná, Skřivánek.

Dvě lyrickoepické básně, původně rovněž bezejmenné, dostaly jména Zbyhoň a Jelen.

Rukopis královédvorský nebyl prvním staročeským rukopisem nalezeným počátkem devatenáctého století v Čechách, anebo, chcete-li, nebyl prvním podvrhem, s nímž přišli horliví čeští vlastenci. V roce 1816 shledal sedmadvacetiletý student Josef Linda (* říjen 1789), že deska, o niž si pod psacím stolem v podnájmu v Konviktské ulici už dlouho opíral nohy, je zespodu něčím popsaná. Po zevrubné prohlídce v nápisu objevil středověkou báseň. Dostala název *Píseň výšehradská*. Josef Linda byl t. č. přítelem a spolubydlícím Václava Hanky.

V listopadu 1818 obdržel pražský purkrabí hrabě Kolowrat podivuhodnou zásilku starých pergamenových listin. Byl k nim přiložen anonymní dopis v němčině, vysvětlující, že pisatel nalezl vetché pergameny, jejichž obsah mu není znám, a posílá je důvěryhodné osobě, aby byly v bezpečí před jeho pánem, „zarytým německým Michlem". Hrabě Kolowrat požádal Josefa Dobrovského, aby nález prozkoumal, a ten v něm s pomocí přítele a básníka Antonína Jaroslava Puchmajera rozpoznal dvě staročeské básně, napsané na dvou dvoulistech desetislabičným veršem. Když však rukopis dostali do rukou Václav Hanka a filolog Josef Jungmann, zjistili, že ve skutečnosti jde o báseň jedinou: tzv. *Libušin soud*.

Pod tímto názvem byla báseň známa až do konce 50. let minulého století, kdy se historik Václav Vladivoj Tomek téměř detektivní metodou dobral místa nálezu. Byl jím zámek Zelená Hora u Nepomuku. *Libušinu soudu* se od té doby říká *Rukopis zelenohorský* (RZ). Starší název však nikdy nevymizel docela.

Na podzim r. 1818 vydal Hanka RK v knižní podobě. Začátkem r. 1819 objevil skriptor univerzitní knihovny Zimmermann tzv. *Milostnou píseň krále Václava*, další památku – či „památku"? – na velkou minulost českého písemnictví.

V téže době se *Libušin soud* dostal podruhé do rukou Josefu Dobrovskému. Po důkladném pročtení se Modrý abbé dopálil, označil text výrazem *geschmiere* a tento názor si nenechal pro sebe. „Rukopis ten," napsal příteli, „jejž horlitelé sami složili, jistě podvržen a vnově na starém pergameně pozelenalým inkoustem napsán jest, jakž já hned z textu, než jsem ho viděl, soudil." Dobrovský chová silné a bolestné podezření, že za tímto „neopatrným klukovstvím" stojí jistí jedinci z řad jeho vlastních studentů.

Josef Dobrovský r. 1829 zemřel, ale semínko nedůvěry, jež zasel, rychle vzklíčilo. Ujali se ho pilní zahradníci. Svou skepsi zpočátku nezaměřovali tolik proti dvěma hlavním památkám, tj. RK a RZ, jako proti již zmíněným nálezům „menším", *Písni vyšehradské* a *Milostné písni krále Václava*, a rovněž proti těm, jež přišly po nich: staročeským glosám ve slovníku *Mater Verborum* a staročeskému překladu *Evangelia sv. Jana*. Žádná si však nevysloužila odmítnutí a pohrdání tak okamžité jako poslední nález z r. 1849. Byl nazván *Libušino proroctví* a jeho objevitelem a vydavatelem byl opět Václav Hanka.

Bezmála šedesátiletý badatel se v očích svých současníků na stará kolena zesměšnil, když jim chtěl podstrčit průhledný a neuměle vyhotovený falzifikát. Takovéto počínání českého buditele, knihovníka Českého muzea, muže vzdělaného, oduševnělého a uznávaného daleko za hranicemi habsburské monarchie, nešlo jeho současníkům na rozum. Nemohly je pochopit ani další generace vlastenců a zůstává nevysvětleno dodnes.

11. února 1822 se Václav Hanka oženil s Barborou Mádlovou, dcerou svého domácího v Konviktské ulici. Za svědka mu byl nejmilejší učitel Josef Dobrovský (přestože jako první zapochyboval o pravosti *Libušina soudu*) a nový – „nový"? – nejlepší přítel František Horčička. Josef Linda, do té doby nejbližší Hankův druh, se svatby nezúčastnil a neposlal ani gratulaci. S Václavem Hankou se rozešel ve zlém. Proč? Traduje se, že na něho žárlil, neboť i on byl zamilován do půvabné Barbory Mádlové a soupeřil s Hankou o její ruku. Když dostal košem, nedokázal se s prohrou vyrovnat, uzavřel se do sebe a odešel do ústraní. Až do své smrti (1834) komunikoval s úzkým okruhem známých výhradně písemnou cestou; valná část korespondence byla obchodní a týkala se vydávání jeho knih a článků.

Následuje popis tzv. boje o rukopisy až do ro roku 1991

Autor literatury faktu se belhá ze schodů Klementina – co jen se po nich nachodil! Zálibně se rozhlíží po tichých prostorných chodbách, kterými se blíží a zase se vzdalují studentky v krátkých sukénkách, opálené, dlouhonohé a zlatovlasé, se sešity a zápisníky přitisknutými k ňadrům.

Den jako ze škatulky, říká si starý písmák a lačně rozvírá chřípí, aby znovu nasál ten modravý vzduch, co se tak zvláštně chvěje a povědomě voní...

Co to jen může být za vůni? Snad letité knihy a jejich prach, ohmatané manuskripty, zvetšelé svazky skrývající tajemství? Ano, to bude ono: ve vzduchu visí nový rébus, hádanka, jejíž rozluštění, podaří-li se kdy, přinese poznatky, jež nám od základu zpřevrátí staré jistoty a postaví na hlavu nejedno přesvědčení.

Omlouvám se za první kapitolu a ujišťuji čtenáře, že podobné výstřelky už v knize nenajde. Nešlo o pouhé stylistické cvičení, parodující souhry a souhrny faktů oblíbené u průkopníků českého „litfaku" (v odborných kruzích vžitá zkratka pro literaturu faktu), nýbrž i pokus o nesentimentální *adieu* žánru, který je od začátku do konce vadný. Neboť nutit čtenáře spoluprožívat děj, ale neposkytnout mu plnokrevného hrdinu-vypravěče, jenž by mu dělal průvodce, považuji za zbloudilost a marnou snahu.

K popularizaci literárního bádání jsem se dostal nedávno, asi před třemi lety, když mě jmenovali do funkce zástupce ředitele Institutu české filologie. Jak už to bývá, profesní postup mi naložil na bedra nové, náročnější úkoly, a zároveň mě zbavil těch starých, jež jsem měl na starosti jako vedoucí odboru pro 19. století a kterými se teď zabývá Marie.

Ať chcete nebo ne, něco se o mně dovědět musíte, jinak byste nepochopili, jak se mi podařilo definitivně zodpovědět téměř dvě stě let starou otázku pravosti českých Rukopisů.

Následuje text románu .....

Poslední kapitola je xeroxovou kopií úvodu k mé docentské práci, kterou zakrátko předložím akademické komisi. Nebude už k vám promlouvat autor literatury faktu, nýbrž kandidát vědecko-pedagogické hodnosti na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, PhDr. Josef Urban. Ano, hodlám se habilitovat, skutečně na stará kolena mířím k akademickým výšinám, vždycky jsem Marii záviděl její zahraniční úspěchy, život je prostě změna.

ÚVOD

k habilitační práci

Poslední tečka za Rukopisy

Vypracoval PhDr. Josef Urban
Odborné vedení Prof. Josef Emler, DrSc.

V této habilitační práci přinášíme výsledek dlouhodobého zkoumání kauzy pravosti staročeských památek nalezených na různých místech české části rakouského císařství v letech 1817 až 1849. Přínos naší práce české historiografii a literatuře spatřujeme v tom, že skýtá definitivní odpověď na otázky a pochybnosti provázející případ od samého jeho počátku a zčasta poskvrňující jeho vědeckou genealogii neakademickými excesy.

Tím se vysvětlují mnohé nejasnosti týkající se pravosti a nepravosti Václavem Hankou vydaných staročeských památek: kromě *Rukopisu královédvorského* a *Rukopisu zelenohorského* jsou všechny padělané.

Po několikerém důkladném prostudování nalezených materiálů jsme schopni říci, kdo má padělky na svědomí. Podotýkáme k tomu, že tato část výsledků našeho bádání je neoddělitelná od části, která dokazuje pravost dvou hlavních rukopisů.

Systematickým falšováním starých českých písemných památek, „nalezených" v období národního obrození, se zabýval člověk s touto dobou nerozlučně spjatý. Narodil se roku 1791 v Hořiněvsi v rodině sedláka, a nebýt jisté významné události, nikdy by toto zdravě rurální, duchovně přece jen však zaostalejší prostředí neopustil. Studoval na gymnáziu v Hradci Králové, později na univerzitě pražské a vídeňské. Ještě ve studentských letech poznal přední osobnosti českého kulturního života, především Josefa Jungmanna a Josefa Dobrovského, kteří ihned rozpoznali jeho výjimečný talent. Po ukončení studií se dotyčný stal překladatelem a vydavatelem slovanské poezie. Roku 1817 se proslavil objevením sbírky českých středověkých básní, po řadu století ukryté v děkanském kostele ve Dvoře Králové. Vydal ji pod názvem *Rukopis královédvorský*. Následoval obrovský ohlas a také vydání druhé středověké památky, kratší a zhruba o čtyři staletí starší. Nesla název *Libušin soud* a nalezena byla roku 1818 na Zelené Hoře u Nepomuku; odtud pozdější přejmenování na *Rukopis zelenohorský*.

Vydavatel byl jistou vzdělaneckou minoritou od samého počátku podezříván z padělání. Pozdější literární historie odhalila i jeho nejpravděpodobnějšího komplice, nadaného básníka z Nových Mitrovic na Blovicku. Po Masarykových a Gebauerových zkouškách pravosti, kdy nakrátko převládla skepse k Rukopisům, začala éra tzv. bojů o Rukopisy. Úplné vítězství zaznamenali agnostici koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let našeho století, kdy případ Rukopisů uzavřel publicista Miroslav Ivanov a jeho komise nezaujatých vědců-kriminalistů.

Desítky generací znaly ony dvě osoby nejtěsněji spjaté s *Rukopisem královédvorským* a *Rukopisem zelenohorským*, jejich údajné padělatele, pod jmény Václav Hanka a Josef Linda. Naše habilitační práce tento omyl vyvrací.